

REVISIONERNE
AF CARL NIELSENS FØRSTE SYMFONI:
NIELSEN ELLER HAMERIK
– ET KORRIGERENDE SUPPLEMENT

AF
NIELS KRABBE

I min artikel om Carl Nielsens 1. symfoni i forrige årgang af *Fund og Forskning* er det søgt påvist, hvordan overleveringen omkring Ebbe Hameriks påståede korrumpning af en passage på ca. 30 takter i sidste sats af symfonien kræver en kraftig justering.¹ Gennem en analyse af en række kilder i forbindelse med Hameriks opførelse af symfonien i Musikforeningen i 1928 og en redegørelse for forholdet mellem Carl Nielsen og Ebbe Hamerik sandsynliggøres det, at Emil Telmányis beretning om Carl Nielsens vrede over ændringen i sidste sats må bero på en fejlerindring, og at Carl Nielsen tværtimod var yderst tilfreds med denne ændring, så meget desto mere som han selv ved en opførelse 14 dage senere dirigerede værket i den nye version.² Ydermere viser det overleverede nodemateriale, at denne version blev anvendt af radiosymfoniorkestret i ca. 20 år efter Carl Nielsens død.

I artiklen kunne således opstilles den konkluderende hypotese, at Hamerik havde foretaget den pågældende ændring med komponistens fulde billigelse, at Carl Nielsen fandt ændringen så interessant at

¹ Niels Krabbe: Ebbe Hameriks påståede korrumpning af Carl Nielsens første symfoni eller Om nytten af kildestudier, *Fund og Forskning* 39, 2000, s. 121-147. Artiklen er en nødvendig forudsætning for en forståelse af detaljerne i nærværende supplement.

² Også Carl Nielsens elev Knud Jeppesen bringer i 1965 Telmányis version af historien i "Carl Nielsen paa Hundredaarsdagen. Nogle Erindringer", *Dansk aarbog for musikforskning 1964-65*, s. 139, hvor det bl.a. hedder: "Kort forinden var den samme Symfoni blevet opført i samme Sal af en ung Dirigent, dygtigt, men en Smule stift og stramt. – C.N., der ligesom ikke kendte den igen, følte Trang til endnu en Gang at forvise sig om, at Værket trods alt levede – og jeg har aldrig hørt det smukkere spillet".

han selv ønskede at bruge den, men at der ikke var kildemæssigt belæg for at afgøre, hvorvidt han i sidste instans foretrak den ændrede version frem for den oprindelige fra 1892.

Siden publiceringen af artiklen er jeg – tilfældigt – blevet opmærksom på yderligere en kilde, som for det første klart bekræfter, at Emil Telmányis historie fra hans erindringer om opførelsen i 1928 er forkert – en historie, der siden er blevet videreført i Carl Nielsen-litteraturen – men som for det andet tilføjer et helt uventet og interessant aspekt: nemlig, at det er Carl Nielsen selv, der har *komponeret* den pågældende ændring, nedskrevet den i klaversats og herefter bedt Ebbe Hamerik om at *instrumentere* den! På denne baggrund er det ikke mærkeligt, at Carl Nielsen ikke afviste ændringen.

I 1935 foranstaltede en kreds af betydelige personer i dansk musikliv en kampagne med det formål at sikre Carl Niensens efterladte musikmanuskripter og breve for eftertiden.³ I første omgang henvendte man sig til en lang række personer, som havde stået Carl Nielsen nær, og som kunne formodes at ligge inde med Nielsen-autografer. Man bad disse personer anføre, hvad de havde i deres besiddelse, og hvorvidt hver enkelt i givet fald var villig til nu eller senere at overdrage materialet til Det Kongelige Biblioteks nyoprettede Carl Nielsen arkiv. I nærværende sammenhæng er det naturligvis Ebbe Hameriks svar, dateret 17-5-35, der er interessant (se illustration).

Heraf fremgår det, at Hamerik i 1935 ejede følgende fire dokumenter:

- To breve fra 1928, som han meddeler, at han muligvis ikke kan finde, og som da heller ikke kendes i dag.
- Et brev fra 1931, "som først vil blive udleveret efter min Død"; det drejer sig om "kilde E" i den ovenfor nævnte artikel, det brev, som Brita Hamerik venligt overdrog Det Kongelige Bibliotek i foråret 2000.⁴

³ Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen, *Journalsager nr. 4802*. Henvendelsen, der blev udsendt i anledning af 70-års-dagen for Carl Niensens fødsel, var underskrevet af Thorvald Aagaard, Emilius Bangert, Jørgen Bentzon, Chr. Christiansen, Nancy Dalberg, Sv. Godske-Nielsen, Godfred Hartmann, Knud Jeppesen (talsmand for gruppen, til hvem svarene blev stilet), Ove Jørgensen, Henrik Knudsen, Carl J. Michaelsen, Peder Møller, Thorvald Nielsen, Aage Oxenvad, Ad. Riis-Magnussen, Poul Schierbeck og Rudolph Simonsen. Under samme katalogsignatur er samtlige indkomne svar bevaret, herunder Ebbe Hameriks.

⁴ Krabbe: (note 1), s. 129 f.

- Et nodeblad til første symfoni i g-mol, som Hamerik beskriver således: "Ændring i sidste Sats, foretaget i Lillehammer 1928 og nedskrevet paa en Lap Nodepapir i Klaversystem. Instrumentationen bad Carl Nielsen mig foretage og godkendte den før Musikforeningens Opførelse af Symfonien i Foraaret 1928."

Hermed er begivenhedsforløbet omkring den famøse ændring i symfoniens finale klart belyst: Carl Nielsen har med henblik på en genopførelse af sin ungdomssymfoni ønsket en opstramning af en passage i fjerde sats. Under en skiferie i Lillehammer får han stunder til at nedkradse ændringen i klaversats. Da det er den nyansatte Musikforenings-dirigent, Ebbe Hamerik, der skal dirigere opførelsen, sender han klaversatsen til ham med en anmodning om at instrumentere den. Hamerik udarbejder orkestersatsen i kladde og sender den sammen med et enkelt spørgsmål i et brev til godkendelse hos Carl Nielsen.⁵ Efter komponistens accept (som kun kan dokumenteres indirekte) indklæber han de fire rettede partitursider i sit eget eksemplar af det trykte partitur⁶ og foretager tilsvarende rettelser i stemmematerialet.

Således kan det godtgøres, at den musikalske substans – men ikke den symfoniske udmøntning – af passagen i finalen, som den fremtræder i de indklæbede sider i Hameriks håndskrift i hans eget eksemplar af 1. symfoni, skyldes Carl Nielsen selv. Enhver forargelse over Hameriks adfærd i denne sag bør derfor manes til jorden.⁷

Man kan så undre sig over, at Carl Nielsen ikke i forbindelse med opførelsen i 1928, som både han selv og Emil Telmányi overværede, fandt anledning til at fortælle Telmányi om den foretagne ændring. Havde han vidst, hvad ændringen efterfølgende kom til at betyde for Hameriks eftermæle, havde han formentlig handlet anderledes.

Kun én brik mangler nu i dette puslespil: Det af Hamerik nævnte nodeblad med Carl Nielsens nedskrift af det ændrede afsnit – altså det endelige, håndgribelige bevis bag den her fremlagte konklusion.

⁵ Krabbe: (note 1), "kilde G", s. 131 f.

⁶ Krabbe: (note 1), "kilde A", s. 123 f.

⁷ Denne konstatering ændrer ikke ved den afgørende pointe i min artikel i forrige årgang af *Fund og Forskning*, i en vis forstand bliver den snarere yderligere underbygget; dog skal udtrykket "Hameriks version" nu tages med det forbehold, at det kompositoriske grundlag for versionen for denne passages vedkommende stammer fra komponisten selv.

Trods ihærdig eftersøgning i både Carl Niensens Samling og Ebbe Hameriks Samling i Det Kongelige Bibliotek er det ikke lykkedes at finde dette nodeblad.⁸ Men at Hamerik har haft det i 1935, godtgør den her omtalte kilde. Hvad der herefter er blevet af det, står hen i det uvisse.⁹

SUMMARY

NIELS KRABBE: *Revisions to Carl Niensens First Symphony: Nielsen or Hamerik – a revised supplement.*

From Ebbe Hamerik's copy of Carl Nielsen's first symphony (donated to the library in 2000) it appears that in 1928 a passage in the fourth movement was completely revised, and four pages with the new version in Ebbe Hamerik's hand were inserted in the copy. In an article in the previous issue of *Fund og Forskning* (Vol. 39, 2000) I suggested that Carl Nielsen approved of the new version, and even used it himself at one of his own performances of the work.

Since then, a new source has come to light in The Royal Library that clearly proves that not only did Carl Nielsen approve of the revision, but he actually wrote the new passage himself, afterwards asking his protégé Ebbe Hamerik to make the orchestration.

⁸ Nodebladet er sandsynligvis aldrig blevet afleveret; en checkliste (*Journalsager nr. 4802*) over samtlige adspurgte i den førnævnte spørgeundersøgelse anfører i tre kolonner, om brev er afsendt, om svar er modtaget, og om der efterfølgende er afleveret noget til biblioteket. Ud for Hameriks navn er der kryds i de to første rubrikker, men ikke i den sidste, nemlig den, der skulle bekræfte, at det anførte materiale også rent faktisk er overdraget til Det Kongelige Bibliotek. Det skal supplerende oplyses at Hameriks enke, Brita Hamerik, i december 2000 kunne meddele nærværende forfatter, at hun aldrig havde været klar over, at Hamerik havde "testamenteret" dette materiale til Det Kongelige Bibliotek.

⁹ Når den nye udgave af 1. symfoni i *Carl Nielsen Udgavens* redaktion fremdeles undlader at lade den ændrede passage afspejle sig i revisionen, men alene bringer den i et appendiks, skyldes det, at instrumentationen *ikke* er af Carl Nielsen – samtidig med at hans egen instrumentation af den samme passage i den oprindelige version er overleveret. Denne disposition strider således kun tilsyneladende mod det for udgaven normalt gældende princip om, at den gengiver værket i den af komponisten sidst sanktionerede version, samtidig med at det skal medgives, at udgaven her har måttet træffe en meget vanskelig afgørelse.